

Г. ДИМОВСКИ—ЦОЛЕВ

ВРАСТЕНОСТА НА РЕВОЛУЦИОНЕРНИОТ ЛИК НА ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ ВО НОБ — БИТОЛСКО

Од сето она што е денес сочувано за Гоце Делчев, документација или спомени од неговите современици, можеме да добиеме мошне јасна претстава за овој наш револуционер. Проучувајќи го тој временски период, а наедно и Гоце, констатираме дека сè што било позитивно кај македонскиот народ, и не само кај него, во одредени историски услови, се збрале во ликот на Гоце. Тие особини го красат овој народен трибун. И не е случаен фактот што неговата личност длабоко се врежала во свеста на македонскиот народ, зашто Гоце ни во еден момент не ги изневерил неговите интереси, туку сето свое постоење го сврзал со реализирањето на јасно набележаните револуционерни принципи. Тоа, всушност, се принципи на Револуционерната организација, длабоко хумани, ослободени од шовинизам и национална омраза, силно револуционерни, поставени на висока идејно-политичка платформа што едноставно се сведувале во извојувањето слободна држава во која сите ќе живеат како браќа.

Гоцевитот голем придонес во македонското национално ослободително движење е огромен, па и почитта спрема него од страна на македонскиот народ е огромна. Оттука се и желбите на бугарските фалсификатори на историјата да го присвојат како нивни, иако своевременно тој истиот, Гоце, беше најголем поборник против пробугарскиот врховизам, а за самостојност на национално-ослободителното движење. Оттаму и своевременно негово анатемисување од страна на бугарскиот двор и обидот да се ликвидира од така нареченото „Револуционерно братство“ сè до неговото испланирано физичко уништување.

Меѓутоа, делото на Гоце за македонскиот народ останало не само како обично сеќавање и почит кон него, туку неговиот придонес кон македонските прогресивни генерации Гоце, иако во сосем нови општествено-економски и политички услови, со децении

ги инспирират Македонците што се бореле за ослободувањето на Македонија. Тоа нешто се согледува и во најновата наша историја т.е. во Народната Револуција.

Работејќи врз прибирање на сеќавањата на преживеаните борци од Илинденското востание како и од борците од НОБ од Битола и Битолско, воедно консултирајќи ја литературата за тие периоди, доаѓаме до неизбежниот заклучок дека Илинден, посебно револуционерниот лик на Гоце Делчев, нашол силен одраз и влијание, просто враснал со новите прогресивни сили, со авангардата што го поведе македонскиот народ во борба против фашистичките окупатори. Имено, КПЈ преку ПК за Македонија, поведувајќи го македонското население кон решителна борба против окупаторските сили, скоро во сите свои прогласи и повици до тоа население се потпира на идеалите од Илинден 1903 година, на Гоцевата ТМОРО, така што новото востание од 1941 година се надоврзува на сè она што беше во минатото херојско и светло. Воедно, со своите принципиелни поставки, Гоце беше патоказ и инспирација на младата револуционерна генерација за нови подвизи и хероизам.

Во Битолско, каде Илинденското востание зафати најголем размер, револуционерниот лик на Гоце беше необично респектиран, така што МК на КПЈ за Битола и пред окупацијата¹⁾, а веднаш и по неа, не престана да ги потенцира Гоцевите концепции за ослободувањето на Македонија. Изнесувајќи ги тие акции на МК на КПЈ за Битола на чело со Стеван Наумов — Стив веднаш ќе ја истакнеме познатата Илинденска демонстрација од 1941 година како и она што ѝ претходело на истата. Имено, Стив како секретар на МК на КПЈ за Битола непосредно пред Илинден 1941 год. бил повикан во Велес. На велосипед, со уште еден партиски работник Стив стигнал во Велес и веднаш отишол на закажаниот состанок. Таму бил правен концептот на одржината на летоците што требале да бидат растурени на Илинден. Во таа смисла Стив кога се вратил во Битола веднаш се зафатил со подготовките да ја организира предвидената акција. Тој сè испланирал — како, каде, кога и кој ќе работи со партиската техника. По совладувањето на некои потешкотии (пронаоѓање на погодна зграда, шапилограф, глицерин за истиот, хартија и сл.) младите монополски работници — комунисти²⁾ отпочнале со работа. Во тие летоци главно се објаснувале целите на ТМОРО, ликот на македонскиот револуционер Гоце Делчев, неговите напори и борби против врховизмот и воопшто македонскиот карактер на Востанието. Исто така се повикувало

¹⁾ Во 1940 год. „од сите предавања во клубот на студентите им било најинтересно предавањето, односно комеморацијата, по случај загинувањето на Гоце Делчев“ — Ѓорѓи Димовски-Цолев, „Стеван Наумов-Стив“, Скопје, 1971, стр. 77—78.

²⁾ М. Неделковски-Буиукот, М. Вељановски-Дињарот, Ѓорѓи Христовски-Доде, Илија Илиевски-Чехлето и Вангел Алтипармаков-Бумбарот.

населението да ги бојкотира бугарските окупатори и нивните чести паради и прослави на кои се прикажувале македонските борци од пред илинденскиот и илинденскиот период како бугарски.

Летоците не биле наменети само за во Битола и Битолско, туку и за Ресен и Охрид³⁾. Оние летоци што биле наменети за битолските села задолжените лица ги пренесле по своите партиски организации⁴⁾. Летоците пак наменети за Битола на еден ден пред Илинден биле растурени по партиските ќелии, а партијците и скопците наспроти Илинден ги уфрлале во портите на граѓаните, ги лепеле по сидовите на црквата „св. Богородица“, ги оставале на оддалеченост од 20 метра по патиштата, така што цел град и околија биле преплавени со илинденски летоци. Така на Илинден 1941 година, само нешто повеќе од три месеци од окупацијата на Битола и Битолско, жителите дознале дека постои јака илегална политичка организација која не го респектира окупаторот и неговите сојузници, а врз традициите на Гоцевата ТМОРО го повикува населението да се спротивстави на окупаторот, на неговите обиди и напори да загосподари со македонските национални чувства.

Исто така неколку дена пред Илинден 1941 година членовите на МК во Битола свикале специјален состанок. Секретарот на МК Стив, имајќи го предвид планираното „тржество“ по случај Илинденското востание што го подготвувал бугарскиот окупатор и неговите домашни помошници, по анализирањето на меѓународната политичка ситуација, положбата на источниот фронт и посебно во окупираната Југославија, истакнал: „Нивната (бугарска б. м.) провокација со нашите чувства ќе ја преправиме со сопствени сили во силна манифестација кон Илинденското востание и нашите бесмртни револуционери — Гоце Делчев, Даме Груев, Питу Гули и др. . . .“⁵⁾.

И навистина по една мошне успешна организација членовите на КПЈ и СКОЈ од Битола, а некои и од селата, на Илинден го попречиле планираното „тржество“. Во поворката составена од неупатени граѓани, меѓу кои се измешале и комунистите, екнула македонската револуционерна песна и паролите за слободна Македонија. Во месноста „Ат Пазар“ каде бил обесен војводата од Илинденското востание Александар Турунцев поворката запрела.

3) Во Ресен преку партиски врски неколку дена пред Илинден од Битола летоците ги донесол Вангел Тодоровски-Мајорот, а ресенската партиска организација преку Киме Манчевски дел од нив пренесла во Охрид. Мишевски Панде, исказ во „Стенографски белешки од состанокот со учесниците во Народната револуција за бивша Ресенска околија“, одржан на 5. 6. VII. 1956 год., во Отешево, ИНИ, Р—22—2, с. 34.

4) Во Вториот реон што ги опфаќал селата од с. Бистрица до с. Драгош, летоците (полна торба) ги зел Ристо Трпеновски и преку Петре Нешковски-Пјер биле пренесени, а на Илинден растурени меѓу населението. Др. Д. Хр. Константинов, Др. М. Хр. Константинов, К. Цингаровски, „Брисж“ Битола, 1963 г., стр. 46—47.

5) Лазо Хадипоповски, „Попречено тржество“, „Битолски весник“, Битола, 1972, бр. 371.

Таму еден од на битолчаните познат колаборационист се обидел да одржи говор. Меѓутоа, повиците на комунистите што ги прифатиле насобраното население го оневозможило истиот да ја исполни својата предавничка задача. Тие повици биле: „Долу македонските предавници“, „Долу шпионите!“ и скандирањето „Делчев, Груев, Делчев, Груев“⁶⁾.

Едноставното истакнување на личноста на Гоце Делчев, па и на другите револуционери од илинденскиот период, од страна на новата револуционерна сила во новите политички услови можела од наведените примери безрезервно да ги мобилизира народните маси кои сè уште не биле многу упатени во меѓународната ситуација, но секогаш спремни да ги бранат и да се борат за своите национални права. Не само демонстрацијата и попреченото „тржество“, туку и настанатите дискусии во селата и градот покажале колку е голем ефектот во поврзувањето на револуционерните традиции меѓу двете генерации и определеноста на масите против вештите бугарски извитоперувања на македонската национална историја.

Широките народни маси сè повеќе можеле да чујат за платформата на борбата што ја води КПЈ и нејзиниот став во однос на толку суштинското за Македонците национално прашање, за кое своевременно Гоце и неговите сомисленици се заложувале да го решат на еден револуционерен начин. За блискоста на борбата што ја води КПЈ во новите услови и таа од периодот на Гоце зборува и летокот од 1941 година во кој покрај другото стои: „... Вакви беа зулумите и маките во турско време кога нашите татковци, без оглед на (народносна б. м.) припадност, станаа дружно да се борат против тиранијата. Духот на тие наши татковци, духот на Делчев, Груев, Ѓорче Петров, Питу Гули, Сандански и уште многу други знајни и незнајни борци, нè вика и ние да станеме денес во борба против фашистичките окупатори и нивните верни слуги“⁷⁾.

Истакнувањето на Гоцевата личност на прво место, не само во овој но и во други летоци и повици, не е случајно. Гоцевата чесност, храброст, искреност и уште низ други негови добродетели, толку пати истакнувани од оние што ја имале таа среќа и можност да бидат на некој начин со него, брзо допреле, се рашириле и завладеале со срцата на народните маси и не само со Македонците, туку и со народностите во Македонија.

Широките народни слоеви од градот, а особено од селата притеснети со терор и денационализација, брзо ги почувствувале т.н. „ослободители“. Нивните политички па и идејни определености не можеле веднаш преку ноќ да бидат целосно ориентирани кон КПЈ кога и во самиот ПК на КПЈ за Македонија постоеле нерасчистени проблеми околу прашањето за востанието и други познати разијдувања. Паралелно со консолидацијата во ПК во партиските

6) Владимир А. Ивановски, „Битолските затвори“, Скопје, 1970 г. стр. 74.

7) Др. Милош Хр. Константинов, „СКОЈ“, Битола, 1962, стр. 27—28.

Ќелии во Битола и Битолско биле вршени подготовки за идејно-политичко мобилизирање на масите а пред сè политичкото издигнување на комунистите, членови на КПЈ и СКОЈ. Во таа смисла биле редовно одржувани состаноци како организациони така и теоретски. Една од формите да се одржуваат состаноци биле излетите. На тие излети, кои биле масовни, по вообичаениот забавен дел, се одржувале теоретски состаноци. На тие состаноци, па и на оние во становите, Стив обично задолжувал да присуствува по еден интелектуалец кој имал задача да ги разјаснува, што е можно на поедноставен начин, поставките на научниот социјализам, постанокот на човекот и слични други прашања. За содржината на таквите состаноци еден учесник кажува: „Не беше редок случај на состаноците да се зборува за Илинденското востание од 1903 година. Ни беше мило да слушаме за Илинден, за Гоце Делчев, за нешто наше, блиско, за нашите дедовци, роднини. Тоа беше како една подлога за да го разбереме режимот на Стара Југославија кој не дозволуваше слобода на сите народи во него. Тогаш идевме до заклучок дека само со социјалистичка револуција ќе ја добиеме националната слобода. Комунизмот ни одговараше затоа што бевме работници, а како такви и експлоатирани. Сите тие на прв поглед прости работи тогаш беа многу сложени“⁸⁾.

Исто така и женската младина преку излетите, организирани од „Женската потребителна кооперација“, преку народните песни, рецитациите и сл. ја истакнувале борбата на работниот човек за подобро општество како и борбата на Македонците против турското ропство⁹⁾.

Така Стив и Месниот комитет мошне умешно и успешно работеле со членството на Партијата и СКОЈ при што органските врски со револуционерниот лик на Делчев во секој момент биле истакнувани и врз таа основа сè воспитувало новото револуционерно поколение.

Колку длабоко продрел во срцата и свеста на народните маси идеалот на Гоце покажува и следниов пример. Битолската гимназија за време на окупацијата била прва скоевска тврдина. Во сите класови (од V до VIII — аналогно на денешните од I до IV) постоеле скоевски групи со посебни секретари кои добивале директиви за дејност против окупаторските училишни власти од МК на КПЈ за Битола. Покрај саботирањето на разните „тржества“, нечленувањето во фашистичката младинска организација „Браник“, „сечење на браничките значки од ракавите и капите на учениците-чките, браниците-браничките“, штрајкот против наплатување на училишна такса, зборувањето на македонски јазик, пеењето на претежно македонски револуционерни песни и низа слични акции, дошло и до стапување во штрајк на учениците од V-б клас поради замената

⁸⁾ Г. Д. — Цолев, „Стеван Наумов-Стив“, Скопје, 1971, стр. 109.

⁹⁾ Стоисава и Горѓи Димовски, „Женската потребителна кооперација во Битола, „Прилози“ бр. 5, Битола, 1964, стр. 50.

на професорот Македонец со соодветен Бугарин. Единствениот ученик, инаку агент-провокатор дојден од Бугарија, не сакајќи да ја напушти училишната бил насилно принуден да излезе. Истиот ученик ја информирал дирекцијата. Воедно зазел заканувачки став спрема останатите ученици. При тоа, покрај другите вулгарни изрази, им ја опсул мајката македонска. Тоа било доволен повод на инаку наелектризираната атмосфера да дојде до отворена тепачка, а нешто подоцна и до втора тепачка спрема истиот ученик. Директорот на Гимназијата се обидел преку казнување на неколку ученици да го реши прашањето. Бил свикан и родителски состанок на кој еден ученик требало пред родителите да објасни за тепачката. За тој настан истиот ученик пишува: „Кулминацијата на овој состанок беше моментот кога јас изнесов, зошто го биевме фашистот Асен Георгиев. Директорот се обидувахе да негира дека ни ја псуеше мајката македонска со зборовите „това момче е така културно, воспитано, да такива нешта се невозможни!“.

На тоа, стана таткото на ученикот Велко Аврамов Димко Дарков и јасно и гласно му стави на знаење на директорот дека лаже и дека е точно тоа оти спомнатото „културно и добро воспитано момче“ им ја псуело мајката македонска на нашите деца и додаде: „Ако Вие, господин директоре, ми ја опсуете мене мајката македонска, јас ќе Ве фрлам низ прозорец од овој трет кат“.

...Завршницата можев да ја прочитам од очите на родителите, а тоа значеше: сме родиле и одгледале достоини синови на оваа земја верни следбеници на Гоце, Ѓорче, Даме, Јане...“¹⁰⁾.

Младата генерација надоврзувајќи ја својата борба кон онаа на Гоце, ги користела сите можни средства и јавно да ја манифестира. Имено, статиите на сидните весници што биле уредувани во просториите на „Женската потребителна кооперација“¹¹⁾ биле пишувани на македонски јазик, а пак претставникот на оваа Кооперација Нада Богданова на советувањето во Скопје, иако требало да зборува на официјален бугарски јазик, зборувала на македонски јазик. Исто така, преку партиски врски во Битола, биле донесени мошне голем број метални значки со ликот на Гоце Делчев. Тие значки биле носени на реверите слободно. Всушност, тоа било парирање на носењето на други профашистички значки како што биле браничките, легионерските и сл. Имало и значки со ликовите на бугарските револуционери Ботев, Левски. Меѓутоа, македонските младинци ги лансирале тие со ликот на Гоце. Тоа била една отворена национална определеност и против бугарското наметнување, онаква, каква што Гоце своевременио ја манифестирал

¹⁰⁾ Најдовски Кице, „Секавање на штрајкот на учениците во VБ на часот по математика во 1941 год.“ во „Гимназијално образование во Битола“, Битола, 1965., стр. 145—146.

¹¹⁾ Кооперацијата била оформена како легално средство на МК за прибирање на прогресивната женска младина која подоцна минувала во членство на СКОЈ, односно КПЈ.

преку борбата против врховизмот и големобугаризмот. Тоа означувало наедно и спремност на тие прогресивни млади луѓе да ги негуваат и следат стапките на Гоце, т.е. неговата бескомпромисна борба за извојување на вистинска слобода, а не наметнатата од бугарскиот двор. На тој начин, иако доста скромно но сепак доста силно, му се парирало на огромниот бугарски пропаганден апарат.

Паралелно со дејствувањето во градот МК преку своите истакнати членови ги активирал и проширувал партиските Келии во селата. Во врска со една таква задача Вангел Тодоровски — Мајорот прво им поделил слики со ликот на Гоце Делчев и им рекол на присутните дека Делчев се борел за Македонија, па и членовите на КПЈ се продолжувачи на неговата борба. Објаснил дека Македонците во таа борба нема да бидат сами, ами заедно со останатите народи на Југославија кои веќе нивжат успеси и против окупаторот. Таа заедничка борба ја претставил како природен услов за победа. Укажал исто дека Советскиот Сојуз ја поддржувал борбата на нашите народи против бугарската окупаторска власт...¹²⁾.

Ваквиот приод на партиските активисти меѓу масите однапред бил предодреден на потполн успех, зашто Гоце меѓу масите заслужено претставувал легенда и наедно гаранција дека борбата ќе роди светла перспектива.

Настаните што уследиле во новата 1942 година биле уште подинамични и побогати со успеси на КПЈ во Битолско.

Користејќи ги сите можни средства во мобилизирањето на народните маси, комунистите на теренот пројавиле самоиницијативи. Една од успешните самоиницијативи е и формирањето на читалиште во селото Ѓавато. Власта, не само што не ги спречила иницијаторите, туку истите ги помогнала да го отворат читалиштето, сметајќи дека тоа ќе биде место од каде ќе биде ширена бугарската книжевност, бугарскиот јазик и сл. На основачкото собрание, одржано на 12 март 1942 година, читалиштето го добило името на идеологот на Македонската револуционерна организација Гоце Делчев¹³⁾. Именувањето на читалиштето во Ѓавато со името на Гоце не е случајно. Кога се има предвид дека тоа е дело на партиската организација во селото и дека претседателот и неговиот заменик биле членови на КПЈ, кога е познат ставот на КПЈ кон прибирање на масите околу себе за борба против окупаторот, кога е познато каква мобилизаторска улога играл револуционерниот лик на Гоце, сето тоа покажува сосема јасно за именувањето на читалиштето со неговото име. Уште со своето создавање читалиштето станало место каде можело ненаметливо да се агитира, да се разговара, да се дискутира и да се укажува дека окупаторот не е ослободител. Сето тоа било камуфлирано пред власта со зачлену-

12) Ѓ. Димовски, Ј. Кочанковски, „Ѓавато-хроника“, Битола, 1964, стр. 64.

13) Учредителен протокол, Историски архив, Битола.

вањето на селскиот кмет во читалиштето. Сомневањето дека тоа може да биде расадник на Гоцевите идеи пред окупаторската власт отпаѓало.

МК на КПЈ за Битола, прифаќајќи ја линијата за вооружена борба против окупаторските сили по првиот неуспех, односно по разбивањето на одредот „Пелистер“ во почетокот на мај 1942 година, по релативно кус временски период, односно на 6. VII. 1942 година го формирал заедно со партиската организација од Преспа т.н. Битолско-преспанскиот одред што го добил името на еден од најблиските соработници на Гоце — „Даме Груев“¹⁴). Колку симболика има во името на овој партизански одред, таа е уште поголема во облеката на борците. Тие „... имале шубари, а некои беретки или биле без капи. Единствената ознака им била петокрака ѕвезда (направена од црвена чоја) врз чија средина се наоѓала метална значка со ликот на Гоце Делчев“¹⁵). Само една органска врска на народните маси со Гоце можела, по долги години на прогонување, малтретирање и забрани да даде такви резултати што за партизаните и во новите услови да биде знаме — патоказ.

Освен воени подготовки, втора важна работа што била спроведувана од страна на партиската ќелија на одредот „Даме Груев“ меѓу борците, била политичката настава како и културната дејност. Покрај бројните политички прашања биле разработувани и темите „Зашто се бориме“, „Борба против окупаторот“ како и „Македонското национално прашање“¹⁶). Иако не е дадено поконкретно искажување по овие теми, секако дека не можел да биде заобиколен Гоце особено во разработувањето на „Македонското национално прашање“. На тоа нè наведува и другата околност. Имено, постоењето на мала прирачна библиотека во Одредот меѓу кои била и книгата на Христо Силјанов „Освободителните борби на Македонија“, која што политичкиот комесар на Одредот Јосиф Јосифовски — Свештарот (Горче) со доста умешност ја користел, правел подбор на четива од истата книга за пред партизаните, бидејќи читањето било колективно.

Сè поголемата идеолошка дејност на КПЈ меѓу своите членови а преку нив и меѓу населението од Битолско и објасненијата за карактерот на бугарската окупација на Македонија, како и дамнешната желба за самостојност, довеле до отворено манифестирање на селаните од овој крај за својата македонска националност, за незадоволството од окупаторскиот систем дури и пред власта. Тоа го забележал и кметскиот намесник на Диховската општина во чиј состав биле селата: Дихово, Брусник, Лавци, Брагиндол, Трново, Магарево, Ниже Поле и Снегово. Тој во еден свој

¹⁴) Во Битолско еден од најзаслужните и најактивните членови на КПЈ беше Трајан Белев од селото Гавато кој за псевдоним го зеде името „Гоце“.

¹⁵) Ѓ. Димевски-Цолев — Б. Павловски, „Хроника на Први реон“ (во ракопис) сопственост на СВО, Битола, стр. 176.

¹⁶) Ибид., стр. 177.

строго доверлив извештај¹⁷⁾), покрај другите податоци, го наведува и следново: „... Мене лично ми прави впечаток, специјално во мојата општина дека македонскиот Бугарин (термин употребуван за време на окупацијата на Македонците б. м.) кога ќе му се постави прашање, за давање на разни податоци за својата националност сака да се именува Македонец, а не Бугарин и кога ќе му се објасни, дека Македонија е провинција и дека во неа живеат различни народности (Турци, Албанци, Цинцари и други) и дека ако и тие се викаат општо Македонци нема да има меѓу нив разлика, одвај тогаш се именува Бугарин.

Во разни случаи кога му се зборува за Бугарија е рамнодушен. Но кога ќе му се зборува за минатото на Самоила, св. Кирил и Методија, св. Наум и св. Климент, браќата Миладиновци, Д. Груев, Г. Делчев и Т. Александров со восхит слуша. Од тоа правам заклучок дека нема потполно национална самоопределеност¹⁸⁾.

Кметот дал свој заклучок онаков каков што нему, како на член од бугарската окупаторска администрација, му одговарало, додека вистината е кристално чиста и јасна дека токму таа национална самоопределеност го влече македонското население. И покрај сите „објасненија“, одвај да се именува Бугарин и да слуша со восхит за сè што е македонско, вклучително и за Гоце Делчев.

Одејќи по веќе зацртаниот и успешен пат, МК на КПЈ за Битола преку свои членови или симпатизери со голем успех го истакнувал Гоце како олицетворение на македонската национална слобода. За да го задоволи интересот меѓу младата генерација било потребно нови значки со ликот на Гоце. Бидејќи во Битола немало значки во доволна количина, биле набавени од Скопје¹⁹⁾. Набрзо истите биле распоредени по скоевските групи, а оттаму меѓу младинците и младинките од Битола и околицата.

Така ликот на Гоце, а не само ликот, туку и неговите идеи триумфирале во Битола и Битолско. Тој триумф особено се покажал кога одредот „Даме Груев“, согласно општата директива на Главниот штаб на Македонија, презел конкретни чекори за акција, која е наедно и прва акција на Одредот. „Во попладневните часови политичкиот комесар Јосиф Јосифовски — Свештарот (Ѓорче) одржал со борците специјален политички час посветен на Илинденското востание. Тој зборувал за македонскиот карактер на Востанието, за значењето на тој македонски национален празник. Истакнал дека борбата на партизаните е борба за ослободување од туѓинецот-поборувач, борба на најнапредниот дел од општеството, т.е. на работничката класа која ги негува Гоцевите

¹⁷⁾ Доверливиот извештај на дивовскиот кмет датиран од 18. VII. 1942 бил упатен до Обласниот директор во Битола.

¹⁸⁾ Ѓорѓи Димовски, „Еден документ“. „Прилози“ бр. 3. 1963, год., стр. 6.

¹⁹⁾ Значките од Скопје во Битола ги донесол преку партиски врски штотуку завршениот гимназијалец Томе Петревски.

идеи, традиции на илинденците, за национално и социјално ослободување. Неговите зборови борците ги поздравиле со силно ракоплескање и одобрување⁽²⁰⁾).

Акцијата на Одредот во селото Смилево била поуспешна од очекувањата. Окупаторот бил разјарен и неможен да го открие и разбие Одредот. По оваа успешна акција „Даме Груев“ извршил уште една, овој пат вооружена акција, на 18 сироти 19. VIII. 1942 година врз полициската станица во селото Кажани. На тој начин младите борци напоени со идеалите на Гоце стапувале од акција во акција против неканетиот „ослободител“. А „ослободителите“ преку своите вооружени формации, војската и полицијата, вршеле масовни апсења, претепувања, физички измачувања, уценувања врз населението од Битола и Битолско. При тоа окупаторот се соочил со она што се вика народ, кој по цена на големи саможртви знае да се бори за својата слобода. Во таа смисла окупаторот констатирал, дека и оние установи што сам ги протезирал, како, на пример, читалиштето во село Ѓавато, биле само своевидни центри каде се ширела агитација против окупаторските сили, т.е. против него. Така во еден извештај околинскиот полициски началник во Битола од страна на полициската станица во с. Кажани бил извештен дека „Од собраните податоци за управниот и контролниот одбор на читалиштето „Гоце Делчев“ во с. Ѓавато — Битолско се констатирало следното:

1. Борис Иванов Стрезов е егзекутиран како комунист (претседател на Читалиштето б. м.);

2. Никола Крстев Бендев од с. Ѓавато се наоѓа и е осуден на затвор како комунист (заменик претседател на Читалиштето б. м.);

3. Тодор Настев Чаталов од с. Ѓавато се наоѓа и е осуден на затвор како комунист, итн. . . .⁽²¹⁾.

Иако на територијата од I реон настанала голема провала, сепак МК не се обесхрабрил, знаејќи дека во борбата не може секогаш сè да биде идеално и успешно. Не останувајќи ни момент пасивна, Битолската партиска организација преку разни акции (а веќе сè почести се вооружените акции) зела широк замав. Биле формирани одредите „Јане Сандански“⁽²²⁾ и „Гоце Делчев“, кој дејствувал освен во Битолско и на територијата од Егејска Македонија⁽²³⁾. Одредот „Гоце Делчев“ навлегувал во многу села. Во нив, покрај разоружувањето на непријателските војници или нивните соработници, одржувал масовни митинзи. На нив се објасну-

²⁰⁾ Ѓорѓи Димовски-Цолев — Борис Павловски, „Хроника на Први реон“ (во ракопис) сопственост на СБО, Битола, стр. 192.

²¹⁾ „Известие до господина Окол. пол. началник гр. Битола, 18. I. 1943 г.“ Историски архив, Битола.

²²⁾ Одредот „Јане Сандански“ во некои документи е означен како чета.

²³⁾ Тоа биле селата: Герман, Трсје, Буф, Арменско, Раково, Прекопана, Грновишта, Вишени и др.

вала борбата против фашизмот, а наедно се укажувало дека таа е борба и за национално ослободување, дека е продолжение на борбата што ја воделе нивните претходници Гоце, Даме, Питу и други.

Така одредот „Гоце Делчев“ ... „со својата исправна линија и својата добра тактика насекаде убаво е примен, партизаните се засакани, нивната слава расте. Со својот редовен контакт со народот Одредот успеа и народот политички да го воздигне, да го револуционизира и од ден, на ден да создава подлога за омасовување на борбата“²⁴⁾.

Не можеше и да биде поинаку зашто, следејќи ги Гоцевите стапки, одредот, чие име го носел, наишол на целосно разбирање и поддршка на Македонците од Егејска Македонија.

Раководството на КПЈ во ова време направило и уште еден крупен чекор. Тоа преку свои политички работници се поврзало со членови на ЦК на КП на Грција. После долги дискусии била постигната согласност по редица прашања меѓу кои грчките партизани „... да издаваат еден весник на македонски јазик; да формираат посебни македонски чети и одреди под команда на Главниот штаб на Грција (со ова прашање се сложив — пишува известувачот, б. м. — но одвоив свое мислење); посебно формираните македонски чети и одреди го носат знамето на „Гоце Делчев“ исто како и нашите македонските б. м. партизани, а на капите петокрака ѕвезда и македонско знаменце ... итн.“²⁵⁾.

Цитатот е само една потврда за исправниот курс на КПЈ по националното прашање во условите на борба против фашизмот и мошне сложената меѓународна ситуација. Меѓутоа, само бескомпромисната борба е чиста како што Гоце беше бескомпромисен. Тоа можело да ги мобилизира народните маси. Затоа и не прекинала таа авангарда да ги поттикнува младите во сите моменти да се секаваат на Гоце и неговите идеи — неговиот патоказ. Подоцна, кога се оформила VII Ударна бригада, не престанал да живее Гоцевиот дух, неговата мисла и име. Во бригадниот весник што го носел името „Удар“, покрај другите, поместена е и статијата „Спомени“ во која авторот²⁶⁾ се секава на првите воени чекори во Битолско и на зборовите од политичкиот комесар Ѓорче — Свештарот пред акцијата во село Смилево: „Утре е Илинден, како утре нашите татковци го дигнаа знамето на Гоце Делчев.

²⁴⁾ „Зборник докумената и података о Народноослободилачком рату југословенских народа“, Београд, 1952 год., том VII, књ. 1, стр. 312.

²⁵⁾ „Зборник докумената и података о Народноослободилачком рату југословенских народа“, Београд, 1952 год., том VII, књ. 2, стр. 51—52.

²⁶⁾ Ивановски Илија.

Низ цела Македонија згрмеа пушките, започна една нерамна но херојска борба против големата Турска империја. Тоа што нашите стари го започнаа, ние треба да го завршиме“²⁷⁾.

Таквата мисла дека започнатото дело на Гоце треба да се заврши по цена на скапи жртви за една посветла иднина влијаела бројот на борците да се зголемува, а воените единици од одреди да прераснуваат во бригади. Во нив во сите погодни елементи е истакнуван револуционерниот дух на Гоце кој едноставно враснал со НОБ во Битолско а, секако, и во Македонија.

Додека македонските партизани непрестано водеа борби против окупаторот, дел од нивните другари осудени од окупаторските фашистички судови на долгогодишна робија чмаеле по затворите. Во Битолскиот затвор во месноста „Црн Мост“ имало доста политички затвореници. Тие покрај сите забрани и контроли на затворските стражари успеале да се поврзат со Организацијата во градот и успешно политички да делуваат во затворот. Била уфрлена прогресивна литература како филозофска така и историска „... за Самоиловата држава, за Илинденското востание во 1903 година, за Крушевската република, за борбата со Егзархијата и др.“²⁸⁾. Им пошло од рака и да го добиваат списанието „Илинденски пат“. Колку Гоце и неговите идеи биле присутни и во ова списание што допрело и се читало меѓу затворениците во битолскиот затвор се гледа од следниов цитат: „... херојската борба на нашиот народ во последните три години, која го доведе до воспоставување на народната власт во Македонија, се води на истите принципи од 1903 година, изработени од Гоце Делчев и другите првоапостоли на македонската револуција. Тоа ќе каже дека ние го продолживме делото на нашите татковци за националното ослободување и демократија.

... Новиот Илинден не е просто повторување или продолжување на првиот. Тој стои неоспорно на многу повисок степен...“²⁹⁾.

Затвореничкиот комитет во битолскиот затвор — Црн Мост — поттикнат од содржината на списанието „Илинденски пат“ решил и тој да издава слично такво списание. Истото било и спроведено во дело. Списанието што го издавале битолските затвореници го добило името „Наш пат“. Списанието редовно и широко ги информирало затворениците за дејноста на КПЈ и растежот на НОБ. Третиот број од „Наш пат“ е посветен пред сè на илинденскиот период. Меѓу другите статии поместена е и статијата на Гоце Делчев наречен „апостол на македонската слобода“ во која се зборува за неговиот живот и револуционерното дело. „Неуспешното народно востание не беше само бунт против вековниот

²⁷⁾ „Историски архив на СКМ“, том II, кн. втора, Скопје, 1958 год., стр. 372—373.

²⁸⁾ Владимир А. Ивановски, „Битолските затвори“, Скопје, 1970, стр. 209.

²⁹⁾ „Историски архив на СКМ“, том II, книга втора, Скопје, 1958, стр. 219.

тиранин, но тоа стана и завет — идеал на младите поколенија кон каде да одат и да ги остварат замислите на Гоце да извојуваат слобода и равноправност на измачениот македонски народ³⁰⁾.

Така насекаде Гоце беше тој што ги поврзуваше двата Илин-дена, што надахнуваше да се истрае, да се гледа оптимистички во иднината. И пак, не случајно, по ослободувањето на Битола врз основа на писмото од Поверенството на просвета за избор на име на гимназијата беше донесено решение истата да го носи името „Гоце Делчев“³¹⁾.

Од кусиов осврт за врастеноста на револуционерниот лик на Гоце Делчев во НОБ во Битола и Битолско што се манифестира на разни начини согледуваме една органска врска низ целиот нејзин тек. Покрај сите фалсификувања на историјата, прикажување на македонските празници и револуционери како да се бугарски, покрај огромниот окупаторски пропаганден, административен и училишен апарат КПЈ, потпирајќи се врз револуционерните традиции на македонскиот народ, ненаметливо, но достоинствено и решително го издигна уште повеќе името на Гоце Делчев, тој светол лик во македонската национална историја кој се здоби со сигурна доверба меѓу народните маси лик секогаш присутен во големата НОБ во Македонија.

³⁰⁾ Вл. А. Ивановски, „Битолските затвори“, Скопје, 1970, стр. 294.

³¹⁾ Наставата во Битолската гимназија започна на 6. II. 1945 год.